Biuletyn Stowarzyszenia Absolwentów i Przyjaciół Wydziału Prawa Katolickiego
Uniwersytetu Lubelskiego *Online First*, s. 1-16

OD DOKTRYNY DO KODYFIKACJI. ALEKSANDER DOLIŃSKI I KSZTAŁTOWANIE POLSKIEGO PRAWA HANDLOWEGO

FROM DOCTRINE TO CODIFICATION. ALEKSANDER DOLIŃSKI AND THE DEVELOPMENT OF POLISH COMMERCIAL LAW

Dr hab. Renata Świrgoń-Skok, prof. UR

Uniwersytet Rzeszowski, Polska
e-mail: rswirgon@ur.edu.pl; https://orcid.org/0000-0003-2635-6462

Abstrakt:

Celem opracowania jest przedstawienie wpływu Aleksandra Dolińskiego na kształtowanie polskiego prawa handlowego w okresie II Rzeczypospolitej. Analizie poddano jego działalność naukową oraz udział w pracach Komisji Kodyfikacyjnej, ze szczególnym uwzględnieniem prawa wekslowego, prawa spółek oraz prac nad kodeksem handlowym. W artykule wskazano, że rola A. Dolińskiego nie ograniczała się do kierowania pracami Sekcji Prawa Handlowego, lecz miała również charakter koncepcyjny i normotwórczy. Jego dorobek przyczynił się do ukształtowania podstawowych instytucji, konstrukcji oraz terminologii polskiego prawa handlowego okresu międzywojennego, a jego wpływ był widoczny także w późniejszym rozwoju prawa spółek.

Słowa kluczowe: Aleksander Doliński, prawo handlowe, Komisja Kodyfikacyjna, kodeks handlowy, prawo spółek, prawo wekslowe, kodyfikacja prawa, II Rzeczpospolita

Abstract

This study presents Aleksander Doliński's influence on the development of Polish commercial law during the Second Polish Republic. The analysis examines his academic work and participation in the Codification Commission, with particular emphasis on the law of bills of exchange, company law, and his work on the

ISSN 2719-3128; e-ISSN 2719-7336
https://doi.org/10.32084/bsawp.11222

Commercial Code. The article shows that A. Doliński's role was not limited to leading the Commercial Law Section but also had a conceptual and law-making dimension. His work helped shape the fundamental institutions, structures, and terminology of Polish commercial law during the interwar period, and his influence was also evident in the subsequent development of company law.

Keywords: Aleksander Doliński, commercial law, Codification Commission, Commercial Code, company law, bill of exchange law, codification of law, Second Polish Republic

Wprowadzenie

Aleksander Doliński należy do grona prawników, których dorobek naukowy i działalność kodyfikacyjna wywarły istotny wpływ na proces unifikacji polskiego prawa prywatnego po odzyskaniu niepodległości. Jako profesor Uniwersytetu Jana Kazimierza we Lwowie, praktyk obrotu gospodarczego oraz przewodniczący Sekcji Prawa Handlowego Komisji Kodyfikacyjnej Rzeczypospolitej Polskiej łączył doświadczenie akademickie z bardzo dobrą znajomością potrzeb praktyki gospodarczej. Współcześnie jego nazwisko pojawia się rzadziej niż nazwiska niektórych innych członków Komisji Kodyfikacyjnej, mimo że badania historycznoprawne wskazują na jego centralną rolę w pracach nad prawem wekslowym, prawem spółek oraz kodeksem handlowym [Redzik 2007, 289-325; Redzik 2020, 482-503].

Punktem wyjścia niniejszego opracowania jest pytanie, w jakim zakresie wpływ Aleksandra Dolińskiego na polskie prawo handlowe miał charakter organizacyjny i koordynacyjny, a w jakim był wpływem rzeczywiście koncepcyjnym, polegającym na ukształtowaniu nowych regulacji, podstawowych konstrukcji prawa spółek oraz rozwiązań, które następnie zostały przejęte przez ustawodawstwo II Rzeczypospolitej. Problem badawczy obejmuje także ocenę trwałości oddziaływania prof. A. Dolińskiego, tj. czy jego dorobek należy traktować wyłącznie jako element historii kodyfikacji prawa po odzyskaniu przez Polskę niepodległości w 1918 r., czy też jako jeden z historycznych fundamentów rozwoju polskiego prawa handlowego w XX w. [Borkowska-Bagieńska 2002, 125-41; Mazurek 2014, 237-38; Grodziski 1981, 47; Radwański 1969, 31].

W opracowaniu przyjęto tezę, że prof. Aleksander Doliński był nie tylko sprawnym organizatorem prac Sekcji Prawa Handlowego, lecz także jednym z głównych architektów polskiego prawa handlowego w okresie

międzywojennym. Bowiem jego działalność dotyczyła tworzenia i porządkowania siatki pojęciowej nauki prawa handlowego, przygotowania projektów ustawowych dotyczących prawa wekslowego i spółek kapitałowych oraz wyboru kierunku kodyfikacyjnego opartego na rozwiązaniach austriacko-niemieckich, dostosowanych do potrzeb polskiego obrotu gospodarczego. Oddziaływanie to nie oznacza prostej ciągłości normatywnej aż do współczesności, lecz ma przede wszystkim charakter konstrukcyjny, terminologiczny i instytucjonalny [Górnicki 2004a, 261-80; Górnicki 2015a, 50-58; Radwan i Redzik 2009, 4-8].

Podstawę analizy stanowią publikacje A. Dolińskiego, materiały dotyczące prac Komisji Kodyfikacyjnej oraz literatura historycznoprawna. Zastosowano przede wszystkim metodę historycznoprawną, uzupełnioną analizą dogmatycznoprawną i funkcjonalną, pozwalającą zestawić aktywność naukową A. Dolińskiego z rezultatami prac ustawodawczych Komisji.

1. Aleksander Doliński – uczony, praktyk

Aleksander Doliński urodził się 18 lutego 1866 r. w Laskowcach w powiecie trembowelskim, w rodzinie nauczycielskiej, a zmarł 23 grudnia 1930 r. we Lwowie. Kształcił się w Buczaczu i Tarnopolu, następnie studiował na Wydziale Prawa Uniwersytetu Lwowskiego. Po ukończeniu studiów odbył dwuletnie studia zagraniczne w Berlinie i Getyndze. W Getyndze pracował na seminarium Rudolfa von Iheringa, należąc do ostatniego pokolenia jego uczniów. Habilitację uzyskał w 1895 r., w oparciu o prace poświęcone problematyce zastępstwa przy dokonywaniu czynności prawnych [Krzemicki 1939-1946, 285-86; Redzik 2007, 289-325; Doliński 1914, 171-98].

Od początku kariery naukowej A. Doliński ujmował prawo prywatne w ścisłym związku z realiami społecznymi i gospodarczymi. W jego pracach widoczne było przekonanie, że konstrukcja prawna powinna odpowiadać funkcji gospodarczej regulowanej instytucji. To nastawienie okazało się szczególnie istotne w późniejszych pracach nad prawem handlowym, ponieważ pozwalało mu łączyć analizę dogmatyczną z oceną skutków projektowanych rozwiązań dla obrotu [Doliński 1893; 1895; 1900; 1901; 1903; 1905; 1906; 1907a; 1907b; 1908; 1914; 1917a; 1917b; 1923; 1925].

W 1904 r. został profesorem nadzwyczajnym prawa handlowego i wekslowego Uniwersytetu Lwowskiego, a w 1909 r. profesorem zwyczajnym. Prowadził wykłady nie tylko z prawa handlowego i wekslowego, lecz

również z prawa cywilnego, ubezpieczeniowego, hipotecznego, prywatnego międzynarodowego oraz spółdzielczego. Dwukrotnie pełnił funkcję dziekana Wydziału Prawa, był także prodziekanem i delegatem Rady Wydziałowej do Senatu Akademickiego. W 1930 r. został rektorem Wyższej Szkoły Handlu Zagranicznego we Lwowie.

Istotne znaczenie dla jego późniejszej działalności kodyfikacyjnej miało doświadczenie praktyczne. W latach 1899-1904 wykonywał zawód adwokata, zajmując się m.in. problematyką gospodarczą i prawem spółek. Aktywnie uczestniczył również w ruchu spółdzielczym, kierując Związkiem Stowarzyszeń Zarobkowych i Gospodarczych we Lwowie, zasiadał w organach instytucji spółdzielczych i gospodarczych oraz działał w Izbie Przemysłowo-Handlowej we Lwowie. Tak szeroka aktywność powodowała, że w pracach legislacyjnych reprezentował perspektywę łączącą wiedzę akademicką z doświadczeniem praktyki obrotu [Redzik 2020, 482-503; Redzik 2017].

Współcześni podkreślali nie tylko kompetencje A. Dolińskiego, lecz także jego umiejętność prowadzenia prac zespołowych. Prof. Roman Longchamps de Bérier zwracał uwagę na jego „gruntowną wiedzę komercjalną" i zdolność szanowania odmiennych stanowisk, natomiast prof. Maurycy Allerhand akcentował jego rolę w łagodzeniu sporów pojawiających się podczas prac Komisji Kodyfikacyjnej. Te cechy miały znaczenie praktyczne, bowiem kodyfikacja prawa handlowego wymagała uzgadniania konkurujących ze sobą rozwiązań prawnych obowiązujących w trzech zaborach oraz różnych interesów środowisk gospodarczych [Longchamps de Bérier 1931, 265; Allerhand 1931, 132-34].

2. A. Doliński w Komisji Kodyfikacyjnej Rzeczypospolitej Polskiej

Komisja Kodyfikacyjna Rzeczypospolitej Polskiej została utworzona ustawą z 3 czerwca 1919 r.[1] Zgodnie z art. 2 ustawy jej celem było: „przygotowanie projektów jednolitego ustawodawstwa dla wszystkich ziem w skład Państwa wchodzących, a to w dziedzinie prawa cywilnego i karnego oraz przygotowanie innych projektów ustawodawczych, które komisja kodyfikacyjna wypracuje bądź na skutek uchwały Sejmu, bądź też w porozumieniu z Ministerstwem Sprawiedliwości". Zatem Komisja Kodyfikacyjna była instytucją autonomiczną wyposażoną w pełną swobodę, chociaż nie posiadała

[1] Ustawa z dnia 3 czerwca 1919 r. o komisji kodyfikacyjnej, Dz. Pr. P. P. z 1919 r., Nr 44, poz. 315.

władzy ustawodawczej, gdyż stanowiła organ pomocniczy Sejmu. Była niezależna od jakichkolwiek innych władz, w szczególności od rządu i ministra sprawiedliwości. Natomiast jej zadaniem było przygotowanie jednolitego ustawodawstwa dla państwa, które po odzyskaniu niepodległości pozostawało obszarem współistnienia odmiennych systemów prawnych odziedziczonych po państwach zaborczych. Szczególnie skomplikowana sytuacja występowała w prawie prywatnym i handlowym, ponieważ unifikacja musiała uwzględniać zarówno różnice dogmatyczne pomiędzy obowiązującymi porządkami, jak i potrzeby rozwijającej się gospodarki [Górnicki 2000; Grodziski 1981, 47; Górnicki 2022, 618-61].

Aleksander Doliński został członkiem Komisji w 1919 r. i objął funkcję przewodniczącego Sekcji Prawa Handlowego[2]. Nie była to wyłącznie

[2] Komisja Kodyfikacyjna składała się z prezydenta, 3 wiceprezydentów i 40 członków. Strukturę organizacyjną Komisji Kodyfikacyjnej określały cztery regulaminy, kolejno przez nią uchwalane w listopadzie 1919 r., grudniu 1921 r., marcu 1924 r. oraz listopadzie 1932 r. Zmiany wprowadzone w tych regulaminach miały na celu uproszczenie struktury i przyspieszenie trybu prac. Komisję tworzyły dwa Wydziały: Cywilny i Karny oraz Podkomisja Ustroju Sądownictwa (23.05.1920), która uzyskała pozycję równą wydziałom. W Wydziale Cywilnym powstały sekcje: prawa cywilnego, postępowania cywilnego i prawa handlowego, a w Wydziale Karnym – prawa karnego i postępowania karnego. W latach 1919–1939 w Komisji działało 69 wybitnych teoretyków i praktyków reprezentujących różne dziedziny prawa sądowego oraz wszystkie dzielnicowe systemy prawne. W 1919 r. w skład Wydziału Cywilnego wchodzili: Maurycy Allerhand, Marian Bielewicz, Tadeusz Bujak, Stanisław Bukowiecki, Ludwik Zachariasz Cichowicz, Aleksander Doliński, Ludwik Domański, Jarogniew Drwęski, Tadeusz Dziurzyński, Franciszek Fierich, Jakub Glass, Stanisław Gołąb, Antoni Górski, Władysław Leopold Jaworski, Henryk Konic, Ignacy Koschembahr-Łyskowski, Marek Kuratow-Kuratowski, Jan Jakub Litauer, Karol Lutostański, Wiktoryn Mańkowski, Jan Mrozowski, Alfons Parczewski, Leon Petrażycki, Michał Rostworowski, Józef Skąpski, Jan Sławski, Stanisław Sławski, Kamil Stefko, Jerzy Trammer, Ernest Till, Stanisław Wróblewski i Fryderyk Zoll. Z kolei w skład Wydziału Karnego wchodzili: Henryk Ettinger, Edmund Krzymuski, Juliusz Makarewicz, Wacław Makowski, Zygmunt Marek, Walenty Miklaszewski, Aleksander Mogilnicki, Franciszek Nowodworski, Julian Nowotny, Witold Prądzyński, Emil Stanisław Rappaport, Zygmunt Rymowicz, Zygmunt Seyda. Później w Komisji Kodyfikacyjnej Rzeczypospolitej Polskiej działali: Władysław Abraham, Roman Longchamps de Bérier, Kazimierz Przybyłowski, Eugeniusz Waśkowski, Stanisław Car, Włodzimierz Dbałowski, Franciszek Falkiewicz, Bronisław Hełczyński, Aleksander Jackowski, Janusz Jamontt, Zygmunt Jundziłł, Juliusz Kałużniacki, Wacław Miszewski, Zygmunt Nagórski, Bolesław Pohorecki, Bronisław Stelmachowski, Józef Felicjan Sułkowski, Stanisław Śliwiński, Jan Wasilkowski. *Komisja tworzenia dobrego prawa*, https://archive.ph/E2wq5#selection-453.1-455.18 [dostęp: 20.09.2026].

funkcja reprezentacyjna, bowiem do jego obowiązków należało kierowanie i organizowanie prac, rozdzielanie zadań, referowanie kluczowych projektów i uczestniczenie w uzgadnianiu ostatecznych wersji regulacji. W latach 1928-1930 Sekcja liczyła szesnastu członków, gdzie obok Aleksandra Dolińskiego pracowali m.in. Stanisław Wróblewski, Tadeusz Dziurzyński, Maurycy Allerhand, Fryderyk Zoll, Roman Longchamps de Bérier, Henryk Konic, Adam Chełmoński, Józef Sułkowski i Bronisław Hełczyński [Górnicki 2003, 261-88; Redzik 2020, 482-503].

Znaczenie przewodniczącego Sekcji Prawa Handlowego należy oceniać także w kontekście przyjętego sposobu prowadzenia prac. Prawo handlowe nie było przygotowywane jako mechaniczne połączenie rozwiązań pozaborczych. Konieczne było dokonanie wyboru pomiędzy różnymi koncepcjami obowiązującymi w ustawodawstwie niemieckim, austriackim oraz francuskim, a także ustalenie relacji prawa handlowego do prawa cywilnego. A. Doliński opowiadał się za rozwiązaniami, które zachowywały ciągłość praktyki gospodarczej, a jednocześnie pozwalały tworzyć jednolite i nowoczesne instytucje prawa obrotu uwzględniające potrzeby gospodarczo społeczne społeczeństwa polskiego okresu międzywojennego [Górnicki 2004b, 623-64; Górnicki 2004a, 261-80].

Pełniejsza ocena znaczenia A. Dolińskiego wymaga zestawienia jego koncepcji z poglądami innych prawników uczestniczących w pracach Komisji Kodyfikacyjnej, bowiem kodyfikacja prawa handlowego była dziełem zespołowym, w ramach którego ścierały się różne sposoby rozumienia funkcji prawa handlowego, jego miejsca w systemie prawa prywatnego oraz zakresu wykorzystania obcych wzorców legislacyjnych.

Najwyraźniejsza różnica koncepcyjna występowała pomiędzy A. Dolińskim, a Antonim Górskim. Obaj należeli do najaktywniejszych członków Sekcji Prawa Handlowego i wcześniej wspólnie opracowali *Zarys prawa handlowego*. A. Górski z zainteresowaniem odnosił się do włoskiego projektu kodeksu handlowego Alfreda Rocco. Dostrzegał w nim przejaw nowych tendencji prowadzących do tzw. „socjalizacji prawa handlowego", a zarazem wysoko oceniał jego systematykę i technikę legislacyjną. W 1928 r. przedstawił projekt polskiego kodeksu oparty w znacznej mierze na rozwiązaniach włoskich. A. Doliński obrał inny kierunek przedstawiając projekt, który opierał się na tradycji austriacko-niemieckiej, w szczególności ADHGB

i HGB. Jego podstawowym założeniem było ograniczenie zakresu zmian tam, gdzie dana instytucja dobrze funkcjonowała w praktyce. Ostatecznie projekt A. Dolińskiego stał się podstawą dalszych prac Komisji [Redzik 2007, 301-303; Redzik 2020, 494-97; Górnicki 2015a, 50-58].

Różnicy tej nie należy jednak sprowadzać do prostego przeciwstawienia „konserwatywnego" A. Dolińskiego i „nowatorskiego" A. Górskiego. A. Doliński nie był zwolennikiem przejmowania tradycyjnych wzorców niemieckich lub austriackich, ale uwzględniał społeczne i gospodarcze funkcje tych instytucji. Maurycy Allerhand zwracał uwagę na charakterystyczną dla A. Dolińskiego tzw. „metodę socjalną", polegającą na dostosowywaniu zasad prawa do rzeczywistych potrzeb życia. Wybór tradycji austriacko-niemieckiej wynikał nie tylko z przywiązania do określonego ustawodawstwa, ale także z przekonania, że reforma prawa powinna zapewniać ciągłość i bezpieczeństwo obrotu, a zarazem odpowiadać warunkom polskiej gospodarki [Redzik 2007, 304-10].

Inaczej przedstawiała się relacja pomiędzy Aleksandrem Dolińskim a Stanisławem Wróblewskim. S. Wróblewski był od początku wiceprzewodniczącym Sekcji Prawa Handlowego, a po śmierci A. Dolińskiego przejął kierowanie jej pracami. Nie stworzył jednak konkurencyjnej wobec niego koncepcji kodeksu handlowego. Prace pod przewodnictwem S. Wróblewskiego, prowadzone z udziałem Tadeusza Dziurzyńskiego jako głównego referenta, kontynuowały zasadniczy kierunek wyznaczony przez projekt A. Dolińskiego, poddając go dalszej redakcji oraz pewnym modyfikacjom [Redzik 2007, 302-303; Górnicki 2003, 261-88].

Jeszcze inny charakter miała współpraca A. Dolińskiego z Fryderykiem Zollem. F. Zoll posiadał własny obszar aktywności kodyfikacyjnej, szczególnie w zakresie ochrony własności intelektualnej oraz zwalczania nieuczciwej konkurencji. To on był głównym autorem projektu ustawy o zwalczaniu nieuczciwej konkurencji, a Aleksander Doliński jedynie odpowiadał za procedowanie projektu i wniósł własne doświadczenia wynikające z wcześniejszych badań nad austriackimi regulacjami tej materii [Redzik 2007, 300-302; Górnicki 2010, 929-46].

Na tym tle warto również umiejscowić Maurycego Allerhanda. Jego znaczenie dla polskiego prawa prywatnego oraz dla prac Komisji Kodyfikacyjnej było bardzo duże, ale zachowane źródła nie pozwalają na przedstawienie go

jako autora konkurencyjnego projektu kodeksu handlowego. M. Allerhand uczestniczył w pracach nad prawem wekslowym i czekowym, prawem spółek, ustawą o zwalczaniu nieuczciwej konkurencji i kodeksem handlowym, a po uchwaleniu nowych regulacji stał się jednym z ich najważniejszych interpretatorów [Allerhand 1931, 132-34; Redzik 2020, 482-503].

3. Prawo wekslowe i inne projekty unifikacyjne

Jednym z pierwszych wymiernych rezultatów działalności A. Dolińskiego w Komisji był projekt prawa wekslowego. Po 1918 r. na terytorium Polski obowiązywało kilka odmiennych ustaw wekslowych, związanych z wcześniejszymi porządkami prawnymi. Ujednolicenie tej dziedziny miało znaczenie nie tylko prawne, lecz również gospodarcze, bowiem weksel pozostawał ważnym instrumentem kredytu i obrotu handlowego.

Aleksander Doliński był głównym referentem projektu. Po kolejnych czytaniach w Sekcji i Wydziale Cywilnym Komisji projekt został przyjęty przez Zebranie Ogólne Komisji w 1923 r., a następnie stał się podstawą rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej z 14 listopada 1924 r. - Prawo wekslowe[3], obowiązującego od 1 stycznia 1925 r. Doświadczenia kodyfikacyjne A. Doliński podsumował również w obszernym opracowaniu *Polskie prawo wekslowe* z 1925 r., łączącym część historyczno-teoretyczną z komentarzem do nowej regulacji [Redzik 2020, 482-503; Doliński 1923, 1-26; Doliński 1925].

Prof. A. Doliński uczestniczył także w pracach nad ustawą o zwalczaniu nieuczciwej konkurencji. Głównym autorem projektu był Fryderyk Zoll, jednak Sekcja Prawa Handlowego, kierowana przez A. Dolińskiego, odpowiadała za jego procedowanie i uzgodnienie. Ustawa została uchwalona 2 sierpnia 1926 r.[4] W tym przypadku szczególne znaczenie miało wcześniejsze zainteresowanie Aleksandra Dolińskiego problematyką ochrony przed nieuczciwą konkurencją, albowiem już w 1906 r. analizował krytycznie austriacki projekt ustawy w tym zakresie [Redzik 2020, 482-503; Doliński 1906, 505-27, 615-33; Górnicki 2010].

---

[3] Dz. U. z 1924 r., Nr 100, poz. 926.

[4] Dz. U. z 1926 r., Nr 96, poz. 559.

Zaangażowanie A. Dolińskiego obejmowało ponadto prace nad prawem czekowym i prawem autorskim. Nie we wszystkich wskazanych obszarach Aleksander Doliński był głównym autorem projektowanych rozwiązań, jednak jego aktywność wyraźnie pokazuje szerokie rozumienie prawa handlowego, ujmowanego jako zbiór instytucji służących zapewnieniu bezpieczeństwa, pewności i sprawności obrotu gospodarczego. Z punktu widzenia postawionego problemu badawczego istotne jest więc odróżnienie autorstwa poszczególnych projektów od wpływu organizacyjnego i koncepcyjnego na działalność Sekcji, którą kierował.

4. Prawo spółek i koncepcja kodeksu handlowego

Najważniejszym polem oddziaływania A. Dolińskiego było prawo spółek oraz przygotowanie kodeksu handlowego. Jego zainteresowanie tą problematyką wyprzedzało powstanie Komisji Kodyfikacyjnej. Już na początku XX w. publikował prace dotyczące spółki akcyjnej, a następnie spółki z ograniczoną odpowiedzialnością. Monografia *Austryackie prawo spółek z ograniczoną odpowiedzialnością* z 1908 r. należała do najobszerniejszych polskich opracowań tej instytucji i stanowiła ważne zaplecze doktrynalne dla późniejszych prac ustawodawczych [Doliński 1908; Redzik 2007, 289-325].

W toku prac Komisji ujawniła się różnica pomiędzy koncepcją Aleksandra Dolińskiego a projektem Antoniego Górskiego. A. Górski skłaniał się ku rozwiązaniom inspirowanym włoskim projektem Alfreda Rocco, natomiast A. Doliński opowiadał się za oparciem regulacji na tradycji austriacko-niemieckiej, w szczególności na rozwiązaniach ADHGB i HGB. Założeniem jego koncepcji było możliwie ograniczone naruszanie utrwalonej praktyki obrotu i takie dostosowanie nowych konstrukcji, aby odpowiadały realnym potrzebom życia gospodarczego. W 1928 r. przedstawił własny, nieopublikowany projekt kodeksu handlowego, który po uzyskaniu poparcia większości członków Sekcji stał się podstawą dalszych prac kodyfikacyjnych [Redzik 2020, 482-503; Górnicki 2015a, 50-58; Górnicki 2015b, 63-91].

Profesor Aleksander Doliński był zarazem głównym referentem projektu prawa o spółkach akcyjnych. Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z 22 marca 1928 r. - Prawo o spółkach akcyjnych[5] stanowiło jeden

[5] Dz. U. z 1928 r., Nr 39, poz. 383.

z najważniejszych etapów unifikacji prawa spółek. Badania nad genezą tej regulacji wskazują, że wkład A. Dolińskiego był zasadniczy, choć sama ustawa była rezultatem pracy zespołowej Komisji Kodyfikacyjnej i współpracy z ówczesną administracją gospodarczą [Górnicki 2015c, 133-68].

Jeszcze wyraźniej indywidualny wpływ Aleksandra Dolińskiego widoczny jest w pracach nad spółką z ograniczoną odpowiedzialnością. W 1929 r. przedstawił pierwszą redakcję projektu, a przed chorobą pracował nad jego kolejną wersją. Po jego śmierci prace kontynuowano pod kierunkiem Stanisława Wróblewskiego i Tadeusza Dziurzyńskiego. Ostateczne Prawo o spółkach z ograniczoną odpowiedzialnością z 27 października 1933 r.[6] było w bardzo znacznym stopniu oparte na projekcie A. Dolińskiego [Redzik 2020, 482-503; Górnicki 2019, 53-120].

Kodeks handlowy z 27 października 1933 r.[7], a następnie jego rozszerzona redakcja ogłoszona rozporządzeniem Prezydenta Rzeczypospolitej z 27 czerwca 1934 r.[8], zamknęły zasadniczy etap unifikacji. Kodeks przyjmował system podmiotowy, którego centralnym pojęciem był kupiec. W tym sensie ostateczny model odpowiadał kierunkowi bliskiemu Aleksandrowi Dolińskiemu. Zachowywał bowiem odrębność prawa handlowego i czerpał z niemieckiej tradycji kodyfikacyjnej, przy jednoczesnym dostosowaniu instytucji do polskich warunków [Górnicki 2004a, 261-80; Górnicki 2015b, 63-91; Górnicki 2019, 53-120].

5. Trwałość wpływu Aleksandra Dolińskiego na polskie prawo handlowe

Wpływ Aleksandra Dolińskiego na powojenne prawo handlowe należy analizować w kilku odrębnych etapach. Po 1945 r. zasadniczo zmieniły się podstawy ustroju gospodarczego w Polsce. Nacjonalizacja gospodarki, ograniczenie sektora prywatnego i rozwój szczególnych regulacji dotyczących jednostek gospodarki uspołecznionej doprowadziły do faktycznej marginalizacji klasycznego prawa handlowego. Kodeks handlowy z 1934 r. formalnie pozostawał częścią systemu prawnego, ale w praktyce jego znaczenie

[6] Dz. U. z 1933 r., Nr 82, poz. 602.
[7] Dz. U. z 1933 r., Nr 82, poz. 600.
[8] Dz. U. z 1934 r., Nr 57, poz. 502.

zostało ograniczone. Szczególną rolę zachowały konstrukcje spółek kapitałowych, wykorzystywane m.in. w stosunkach handlu zagranicznego, w tym przez spółki z udziałem Skarbu Państwa [Kułak 2021, 74-87].

Punktem zwrotnym stało się wejście w życie Kodeksu cywilnego z 1964 r. Zgodnie z art. VI przepisów wprowadzających Kodeks cywilny uchylono z dniem 1 stycznia 1965 r. Kodeks handlowy, ale pozostawiono w mocy jego przepisy dotyczące spółki jawnej, spółki z ograniczoną odpowiedzialnością i spółki akcyjnej oraz związane z nimi regulacje dotyczące firmy, prokury i rejestru handlowego. Oznaczało to odejście od przedwojennego dualizmu prawa prywatnego, w którym prawo cywilne i prawo handlowe funkcjonowały jako odrębne zespoły norm. Zachowana część kodeksu handlowego była traktowana jako szczególna regulacja w ramach szeroko rozumianego prawa cywilnego.

Z punktu widzenia oceny dziedzictwa Aleksandra Dolińskiego okoliczność ta ma znaczenie zasadnicze. Po 1965 r. nie przetrwała koncepcja odrębnego prawa handlowego opartego na centralnym pojęciu kupca. Przetrwała natomiast ta część dorobku, z którą A. Doliński był najściślej związany, czyli prawo spółek. Konstrukcje spółki z ograniczoną odpowiedzialnością i spółki akcyjnej, wypracowane w okresie międzywojennym przy jego znaczącym udziale, zachowały ciągłość pomimo zmiany systemu gospodarczego.

Znaczenie tej ciągłości ujawniło się szczególnie po 1989 r. Zachowane przepisy kodeksu handlowego stworzyły podstawę prawną dla rozwijającej się przedsiębiorczości prywatnej. Instytucje, które miały ograniczone znaczenie w gospodarce socjalistycznej, były ponownie wykorzystywane w gospodarce rynkowej bez konieczności tworzenia nowego prawa spółek. W literaturze wskazuje się, że przepisy kodeksu handlowego, które pozostawiono w mocy w okresie PRL, po 1989 r. ponownie odegrały ważną rolę w rozwoju prywatnego obrotu gospodarczego [Kułak 2021, 83-87].

Uchwalenie Kodeksu spółek handlowych z 15 września 2000 r., który wszedł w życie 1 stycznia 2001 r. i ostatecznie uchyliło pozostałe w mocy przepisy kodeksu handlowego z 1934 r. Nie oznaczało to jednak całkowitego zerwania z przedwojennymi rozwiązaniami. Podczas prac nad nową regulacją wykorzystano bowiem konstrukcje znane kodeksowi handlowemu, poddając je modernizacji i dostosowując do nowych warunków

gospodarczych oraz wymogów Unii Europejskiej. Zachowano podstawowe typy spółek, wprowadzając nowe formy organizacyjne (spółkę partnerską i komandytowo-akcyjną) oraz znacznie rozbudowując przepisy dotyczące przekształceń, łączenia i podziału spółek. Współczesny ustawodawca nie kontynuował literalnie rozwiązań zawartych w kodeksie z 1934 r., lecz przejął znaczną część jego dorobku strukturalnego [Radwan i Redzik 2009, 4-8; Herbet i Redzik 2013, 784-811].

Ocena wpływu Aleksandra Dolińskiego wymaga rozróżnienia trzech aspektów. Pierwszy ma charakter bezpośrednio normatywny. Projekty, których był autorem lub głównym referentem, znalazły odzwierciedlenie w prawie wekslowym, prawie o spółkach akcyjnych, prawie o spółkach z ograniczoną odpowiedzialnością oraz w rozwiązaniach kodeksu handlowego. Drugi przejaw ma charakter doktrynalny, bowiem prace A. Dolińskiego współtworzyły język polskiej nauki prawa handlowego i utrwalały sposób ujmowania spółek jako instytucji pozostających w ścisłym związku z funkcją gospodarczą przedsiębiorstwa. Z kolei trzecia warstwa to wpływ instytucjonalny polegający na sposobie organizowania prac kodyfikacyjnych oraz łączenia argumentacji dogmatycznej z potrzebami praktyki.

Nie należy przy tym twierdzić, że współczesny Kodeks spółek handlowych stanowi prostą kontynuację projektów profesora Aleksandra Dolińskiego. Zmieniły się realia gospodarcze, standardy prawa europejskiego oraz szczegółowe mechanizmy ładu korporacyjnego. Historyczna ciągłość jest jednak widoczna w utrwaleniu podstawowych typów spółek, języka instytucjonalnego oraz w tradycji systemowego ujmowania prawa spółek. W tym sensie wpływ A. Dolińskiego jest bardziej trwały niż wynikałoby to z samego czasu formalnego obowiązywania przygotowywanych przez niego regulacji [Radwan i Redzik 2009, 4-8; Górnicki 2019, 53-120].

Podsumowanie

Przeprowadzona analiza pozwala odpowiedzieć na postawiony problem badawczy w sposób twierdzący. Wpływ Aleksandra Dolińskiego na kształt polskiego prawa handlowego nie ograniczał się do funkcji organizacyjnych pełnionych w Komisji Kodyfikacyjnej. Jego rola miała charakter koncepcyjny i normotwórczy. Świadczą o tym zarówno samodzielny dorobek naukowy poprzedzający odzyskanie niepodległości, jak i autorstwo lub

współautorstwo kluczowych projektów, przede wszystkim w dziedzinie prawa wekslowego i prawa spółek kapitałowych, a także wpływ jego projektu na dalsze prace nad kodeksem handlowym.

Można zatem potwierdzić przyjętą tezę, że A. Doliński był jednym z głównych architektów polskiego prawa handlowego II Rzeczypospolitej. Jego znaczenie polegało nie tylko na przejęciu i uporządkowaniu wzorców obcych, lecz także na ich selekcji i dostosowaniu do warunków polskiego obrotu gospodarczego. Szczególnie charakterystyczne było dążenie do zachowania funkcjonalnej ciągłości praktyki gospodarczej przy jednoczesnym stworzeniu jednolitego, nowoczesnego systemu prawa handlowego. W tym zakresie jego koncepcja zwyciężyła w sporze o kierunek kodyfikacji i stała się jednym z punktów odniesienia dla kodeksu handlowego z 1934 r.

Wydaje się jednak, że trwałość tego wpływu należy oceniać z ostrożnością. Nie ma podstaw do utożsamiania współczesnego prawa spółek z rozwiązaniami A. Dolińskiego ani do przypisywania mu wyłącznego autorstwa międzywojennej kodyfikacji, która była dziełem wszystkich członków Sekcji Prawa Handlowego. Można natomiast mówić o wyraźnej ciągłości konstrukcyjnej i doktrynalnej, gdyż część instytucji wypracowanych wówczas obowiązywała do 2001 r., a tradycja polskiego prawa spółek rozwijała się przez dekady w ramach pojęć i konstrukcji ukształtowanych w okresie międzywojennym. Dlatego miejsce Aleksandra Dolińskiego w historii polskiego prawa handlowego powinno być oceniane nie tylko przez pryzmat jego biografii, lecz przede wszystkim przez pryzmat rezultatów jego pracy naukowej i kodyfikacyjnej.

Symbolicznym potwierdzeniem współczesnej mu oceny tych zasług było nadanie Aleksandrowi Dolińskiemu 10 listopada 1928 r. Krzyża Komandorskiego Orderu Odrodzenia Polski „za wybitne zasługi w dziedzinie ustawodawstwa handlowego oraz na polu gospodarczo-społecznym”[9].

PIŚMIENNICTWO

Allerhand, Maurycy. 1931. „Śp. Dr. Aleksander Doliński.” *Przegląd Prawa i Administracji* LV:132-34.

[9] M.P. z 1928 r., Nr 260, poz. 630. Doliński został odznaczony Krzyżem Komandorskim Orderu Odrodzenia Polski za wybitne zasługi w dziedzinie ustawodawstwa handlowego oraz na polu gospodarczo-społecznym.

Borkowska-Bagieńska, Ewa. 2002. „O doświadczeniach kodyfikacji prawa cywilnego w II Rzeczypospolitej dla współczesnego ustawodawcy." *Czasy Nowożytne* XII (XIII):125-41.

Doliński, Aleksander. 1893. *Haftung des Kontrahenten für seine Gehilfen bei der Abschließung von obligatorischen Verträgen*. Lemberg: Gubryanowicz & Schmidt.

Doliński, Aleksander. 1895. *O zastępstwie przy zawieraniu aktów prawnych*. Lwów: Jakubowski & Zadurowicz.

Doliński, Aleksander. 1900. „O regulatywie spółek akcyjnych." *Przegląd Prawa i Administracji* XXV:241-58, 361-75, 436-51.

Doliński, Aleksander. 1901. „Prawny charakter subskrypcyi akcyi." *Przegląd Prawa i Administracji* XXVI:481-94, 599-615, 688-700, 729-45, 946-64.

Doliński, Aleksander. 1903. *Austryackie prawo akcyjne*, cz. 1: *Część ogólna*. Lwów: nakładem autora (Druk. i Litogr. Piller).

Doliński, Aleksander. 1905. „Projekt ustawy o spółkach z ograniczoną odpowiedzialnością." *Przegląd Prawa i Administracji* XXX:265-83, 345-60.

Doliński, Aleksander. 1906. „Projekt ustawy dotyczącej ochrony przeciw nieuczciwej konkurencyi." *Przegląd Prawa i Administracji* XXXI:505-27, 615-33.

Doliński, Aleksander. 1907a. „Ekonomiczne znaczenie spółek z ograniczoną odpowiedzialnością." *Przegląd Prawa i Administracji* XXXII:169-89.

Doliński, Aleksander. 1907b. „O obowiązkach i odpowiedzialności zarządu (dyrekcyi) spółek z ograniczoną odpowiedzialnością." *Przegląd Prawa i Administracji* XXXII:793-816, 899-928.

Doliński, Aleksander. 1908. *Austryackie prawo spółek z ograniczoną odpowiedzialnością*. Lwów: nakładem autora (Drukarnia Ludowa).

Doliński, Aleksander. 1914. „Hipoteka właściciela w projekcie noweli do kod. cyw. i jej wpływ na kredyt hipoteczny." *Przegląd Prawa i Administracji* XXXIX:171-98.

Doliński, Aleksander. 1917a. „Austryackie prawo ubezpieczeń prywatnych." *Przegląd Prawa i Administracji* XLII:154-86, 325-48, 505-51.

Doliński, Aleksander. 1917b. „Komercyalizowanie prawa cywilnego. Wykład wygłoszony w Towarzystwie Prawniczym we Lwowie." *Przegląd Prawa i Administracji* XLII:57-68.

Doliński, Aleksander. 1923. „Projekt ustawy wekslowej." *Przegląd Prawa i Administracji* XLVIII:1-26.

Doliński, Aleksander. 1925. *Polskie prawo wekslowe*. Poznań: Krajowy Instytut Wydawniczy.

Górnicki, Leonard. 2000. *Prawo cywilne w pracach Komisji Kodyfikacyjnej Rzeczypospolitej Polskiej w latach 1919-1939*. Wrocław: Kolonia Limited.

Górnicki, Leonard. 2003. „Organizacyjne zagadnienia kodyfikacji prawa handlowego w Komisji Kodyfikacyjnej RP (1919-1939)." *Acta Universitatis Wratislaviensis. Prawo* 285:261-88.

Górnicki, Leonard. 2004a. „Podstawowe założenia i systematyka polskiego kodeksu handlowego z 1934 roku." *Acta Universitatis Wratislaviensis. Prawo* 288:261-80.

Górnicki, Leonard. 2004b. „Zagadnienie systematyki kodyfikacji prawa cywilnego i handlowego w pracach Komisji Kodyfikacyjnej (1919-1939)." *Kwartalnik Prawa Prywatnego* XIII, z. 3:623-64.

Górnicki, Leonard. 2010. „Z dziejów zwalczania nieuczciwej konkurencji." W *O prawie i jego dziejach księgi dwie. Studia ofiarowane Profesorowi Adamowi Lityńskiemu w czterdziestopięciolecie pracy naukowej i siedemdziesięciolecie urodzin*, ks. 2, red. Marian Mikołajczyk, Józef Ciągwa, Piotr Fiedorczyk i in., 929-46. Białystok—Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu w Białymstoku.

Górnicki, Leonard. 2015a. „Prace Komisji Kodyfikacyjnej RP nad kodeksem handlowym z 1934 r.: organizacja i koncepcja kodyfikacyjna." *Przegląd Prawa Handlowego* nr 8:50-58.

Górnicki, Leonard. 2015b. „Przewodnie konstrukcje i pojęcia kodeksu handlowego z 1934 roku." *Przegląd Prawa i Administracji* 101:63-91.

Górnicki, Leonard. 2015c. „Unifikacja i kodyfikacja prawa o spółkach akcyjnych w II Rzeczypospolitej Polskiej." *Miscellanea Historico-Iuridica* 14, z. 1:133-68.

Górnicki, Leonard. 2019. „Kodeks handlowy." W *Prawo handlowe i gospodarcze II Rzeczypospolitej*, red. Robert Jastrzębski, 53-120. Warszawa: Wolters Kluwer.

Górnicki, Leonard. 2022. „Założenia i koncepcja kodyfikacji prawa w II RP." *Prawo i Więź* nr 4 (42):618-61.

Grodziski, Stanisław. 1981. „Komisja Kodyfikacyjna Rzeczypospolitej Polskiej." *Czasopismo Prawno-Historyczne* 33, z. 1:47-81.

Herbet, Andrzej, i Adam Redzik. 2013. „Prawo handlowe." W *Synteza prawa polskiego 1918-1939*, red. Tadeusz Guz, Jan Głuchowski, i Maria R. Pałubska, 784-811. Warszawa: C.H. Beck.

Komisja tworzenia dobrego prawa, https://archive.ph/E2wq5#selection-453.1-455.18 [dostęp: 20.09.2026].

Krzemicki, Stanisław. 1939-1946. „Doliński Aleksander (1866-1930)." W *Polski słownik biograficzny*, t. V, 285-86. Kraków: Polska Akademia Umiejętności.

Kułak, Krzysztof. 2021. „Skazane na zapomnienie — prawo handlowe w PRL". „Studia nad Autorytaryzmem i Totalitaryzmem" 43, nr 3: 73-87. https://doi.org/10.19195/2300-7249.43.3.6

Longchamps de Bérier, Roman. 1931. „Ś.P. Prof. Dr. Aleksander Doliński." *Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny* XI:264-65.

Mazurek, Izabela. 2014. „Specyfika prac Komisji Kodyfikacyjnej w procesie unifikacji prawa II Rzeczypospolitej." *Studia Iuridica Lublinensia* nr 23:237-38.

Radwan, Arkadiusz, i Adam Redzik. 2009. „O dwóch dwudziestoleciach i trzech jubileuszach prawa handlowego w Polsce." *Przegląd Prawa Handlowego* nr 9:4-8.

Radwański, Zbigniew. 1969. „Kształtowanie się polskiego systemu prawnego w pierwszych latach II Rzeczypospolitej." *Czasopismo Prawno-Historyczne* 21, z. 1:31-48.

Redzik, Adam (red.). 2017. *Academia Militans. Uniwersytet Jana Kazimierza we Lwowie*. Wyd. 2. Kraków: Wydawnictwo Wysoki Zamek.

Redzik, Adam. 2007. „Aleksander Doliński (1866-1930). Profesor prawa handlowego Uniwersytetu Jana Kazimierza we Lwowie." *Czasopismo Prawno-Historyczne* 59, z. 2:289-325.

Redzik, Adam. 2020. „«Poczet Jurystów i Ekonomistów» (5): Aleksander Doliński (1866-1930)." *Głos Prawa. Przegląd Prawniczy Allerhanda* 3, nr 2 (6), poz. 35:482-503.